

ІННОВАЦІЙНА СПРОМОЖНІСТЬ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Постановка проблеми. Інноваційна спроможність є невід'ємною складовою конкурентоспроможності підприємств національної економіки в сучасних умовах. У подальшому роль інновацій у забезпеченні конкурентоспроможності буде тільки зростати, оскільки буде змінюватись структура світового промислового виробництва на користь високотехнологічних галузей, зокрема під впливом бурхливого розвитку новітніх технологій з'являться нові виробництва.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питання інноваційної спроможності країн можна знайти в працях таких вчених як: Б.М. Бажал, З.С. Варналій, В.М. Геєць, В.В. Зянько, І.О.Іртищева, В.П. Мельник, В.Л. Осецький, І.А. Павленко, Л.І. Федулова, А.А. Чухно та ін. Незважаючи на наявність багатьох досліджень з даної тематики, слід відзначити що деякі питання потребують уточнення та подальшого дослідження.

Цілі і задачі статті. Метою цього дослідження є оцінка інноваційної спроможності економіки України на основі дослідження тенденцій інноваційної діяльності України та порівняння рівня її інноваційного розвитку з передовими країнами світу.

Основний матеріал. За останні роки економіка України придбала інноваційний характер, а інновації справді лягли в основу економічного зростання та соціального розвитку країни. Інноваційну спроможність на сучасному рівні необхідно розглядати як невід'ємну складову конкурентоспроможності національної економіки, яка визначається як набір інституцій, політик і факторів, що визначають рівень продуктивності економіки. Україна представлена у декількох доповідях та індексах, які оцінюють технологічну та інноваційну конкурентоспроможність країн і здійснюють їх рейтингування. Серед них Глобальний індекс конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму у Давосі, Індекс економіки знань Інституту Світового банку та Загальний інноваційний індекс Європейського інноваційного табло (ЗІІ), що оцінюється компанією EuroINNO за підтримки Єврокомісії.

Глобальний індекс конкурентоспроможності (ГІК) є на сьогодні найбільш комплексним вимірювачем конкурентоспроможності країн, що узагальнює експертні оцінки більш ніж 1300 незалежних експертів з різних країн і сфер діяльності та дані офіційної статистики країн. ГІК формується на основі розрахунку 12 підіндексів, згрупованих у три групи залежно від домінування факторів розвитку країн: базові умови розвитку, фактори-каталізатори або підвишувачі ефективності та фактори інновацій та розвитку.

За даними звіту Всесвітнього економічного Форуму про глобальну конкурентоспроможність 2010-2011 рр., Україна посідала лише 89-е місце серед 133 країн проти 82-го місця у 2009-2010 рр. (72 місце у 2008-2009 рр.) (рис. 1).[6]

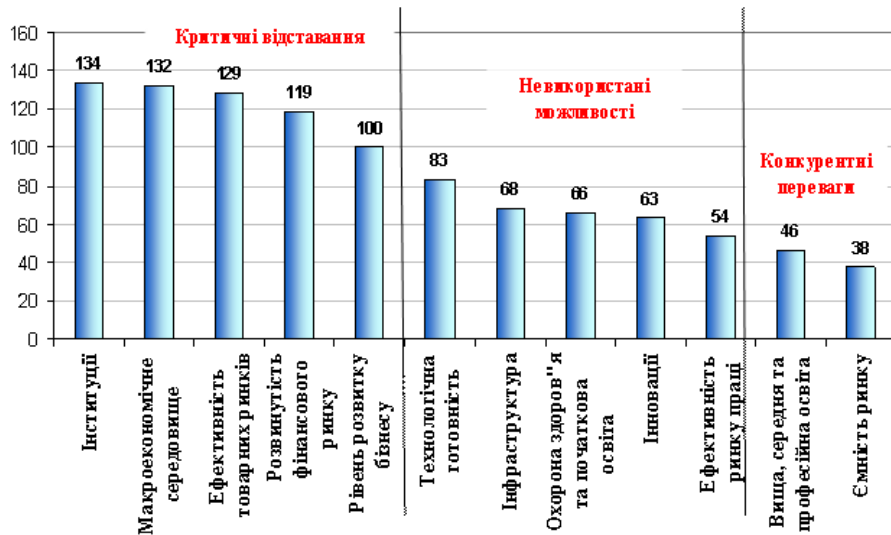

Рис.1. Рейтинги України за 12 складовими Глобального індексу конкурентоспроможності у 2010-2011 р.р.

За ЄІТ Україна знаходиться в останній за рівнем інновативності - четвертій - групі «країн, що наздоганяють». Порівняно з іншими країнами ЄС відставання України становить: від «країн-лідерів» – приблизно у 3 рази (Швеція – 0,68), від «країн-послідовників» – 2 рази (Великобританія – 0,48), від країн “помірні інноватори” – 1,6 рази (Норвегія – 0,35). З точки зору інноваційного розвитку, Україна знаходиться на рівні Росії та Болгарії. [4]

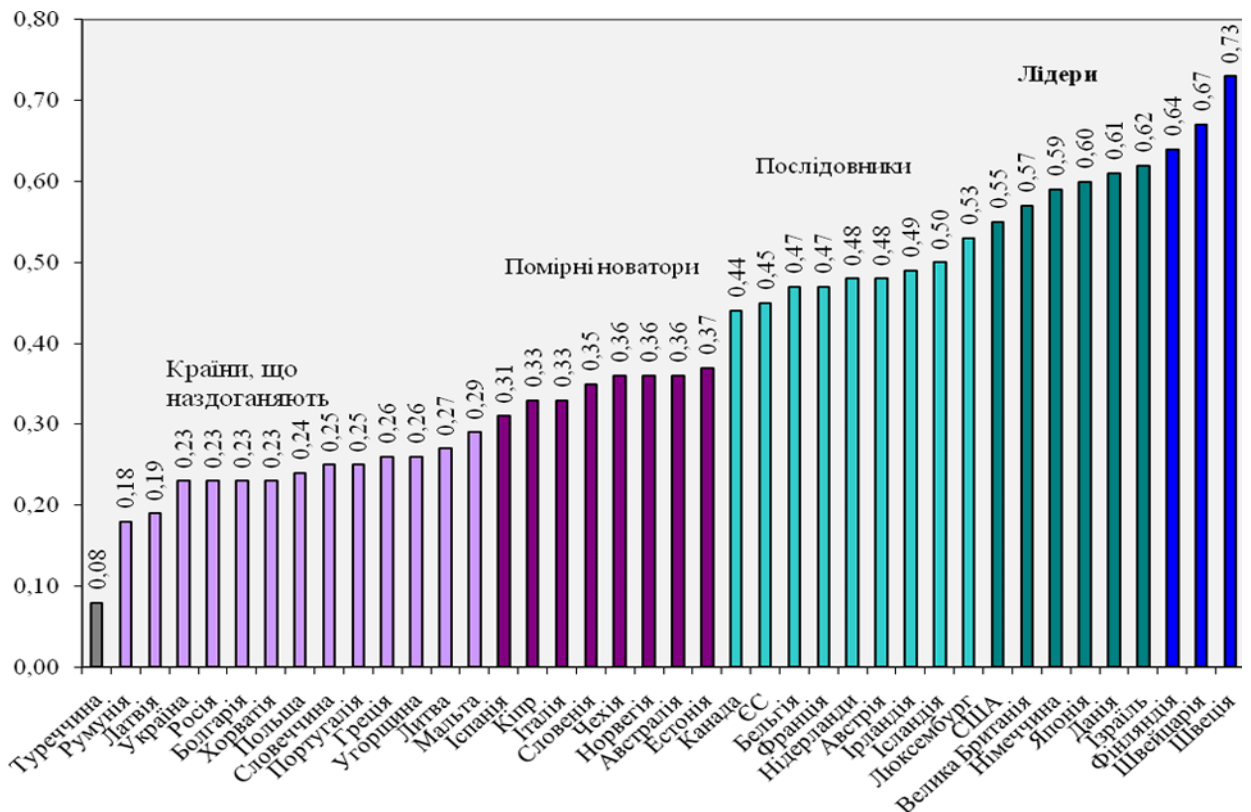

Рис. 2. Загальний інноваційний індекс для України та країн ЄС

Якщо поглянути на нашу державу в координатах міжнародних рейтингів, то можна побачити якусь суперечливу картину. Наприклад, по Глобальному інноваційному рейтингу, складеному агентством Bloomberg, Україна входить до числа 50 країн - лідерів

світу за рівнем інноваційного розвитку (42-е місце за підсумками 2012 р). Найсильнішими сторонами України, з точки зору інноваційності, визнаються: охоплення населення вищою освітою (6-е місце в світі), патентна активність (17-е місце), інтенсивність НДДКР (39-е місце), технологічні можливості промисловості (34-е місце). Єдине, що заважає нашій державі піднятися вище в цьому рейтингу, - підсумкова низька ефективність економіки (69-е місце). [6]

Причини такого парадоксу стають більш зрозумілими, якщо проаналізувати дані інших міжнародних рейтингів. Згідно з оцінками Світового економічного форуму в Давосі, Україна належить до держав із середнім рівнем інноваційності (79-а позиція за фактором інноваційності та досвідченості бізнесу, за підсумками 2012р). Привертає увагу нерівномірність і дисбаланс у розвитку різних складових інноваційності (Innovation) та факторів підвищення ефективності економіки (Efficiency Enhancers). Наприклад, все, що стосується людських ресурсів - освіченості, наявності кваліфікованих кадрів, ринку праці, патентної активності населення, освітньої та наукової інфраструктури - залишається на незмінно високому рівні. [1]

Однак інституційна та організаційна складові, в тому числі залучення компаній до інноваційних процесів, конкурентність на внутрішньому ринку, регуляторне середовище, мало сприяють перетворенню інновацій в масові та всеосяжні. Таким чином, незважаючи на те, що суспільство створює значний інноваційний, інтелектуальний і творчий потенціал, цей потенціал практично не має істотного впливу на економіку. І економічний розвиток продовжується за інерційним сценарієм згідно екстенсивної моделі. [2]

Ще один привід для роздумів: за даними Глобального індексу інноваційності міст 2012-2013 рр., відразу три українські міста потрапили в рейтинг найбільш інноваційних міст світу - Київ, Львів, Одеса. В першу сотню вони, звичайно, не ввійшли, однак зайняли місця в середній групі разом з такими світовими столицями інновацій, як Дублін, Таллінн, Зальцбург, Делі. Це, безумовно, успіх, особливо якщо взяти до уваги, що в попередні роки Київ належав до міст з низьким рівнем інноваційності, а решта українських міст рейтинг взагалі не розглядав. Однак це свідчить про початок інтенсивного руху України в напрямку інноваційного розвитку економіки і суспільства. Адже за той же час, який знадобився Києву, щоб піднятися з нижньої сходинки на середню, інші міста встигли здійснити справжній прорив і стати лідером. [4]

Аналіз світового досвіду свідчить, що в основі інноваційного стрибка більшості країн-лідерів сучасної економіки лежать досить прості і не дуже витратні, з погляду фінансів, рішення. Головний фактор успіху - систематичність і безперервність кроків, спрямованих на стимулювання інновацій.

Результати дослідження оцінки ступеню інноваційної розвиненості країн світу свідчать про те, що Україна за останні декілька років різко піднялася у світовому рейтингу розвитку інновацій.

Практика показує, що мета таких досліджень - оцінити ступінь інноваційної розвиненості країн світу. В цілому рівень розвитку інновацій формується шляхом оцінки 81 показника, об'єднаного в сім компонентів індексу: інститути; людський капітал та дослідження; інфраструктура; рівень розвитку ринку; рівень розвитку бізнесу; результати у сфері знань і технологій; результати в області творчості. Чим вище значення індексу, тим більш розвиненим в інноваційному плані є держава. Окремо наукові експерти оцінюють ефективність проведеної державою політики в галузі інновацій. Її показник формується шляхом співвідношення значень інноваційних результатів і інноваційних витрат. [5]

Згідно з «Глобальним інноваційним індексом - 2013» (GII), опублікованому Корнельським університетом, школою бізнесу INSEAD і Всесвітньою організацією інтелектуальної власності (ВОІВ), Сполучені Штати Америки повернулися до п'ятірки провідних країн за рівнем розвитку інновацій, Сполучене Королівство піднялося на третє місце, а Швейцарія зберегла своє лідируюче становище. [6]

Незважаючи на економічну кризу, інноваційні процеси продовжують розвиватися. У більшості країн витрати на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи перевищили показники 2008 р., а успішні місцеві центри процвітають. Група країн, що динамічно розвиваються, але з низьким і середнім рівнем доходу, в тому числі Китай, Коста-Ріка, Індія і Сенегал, випередили своїх партнерів по групі, однак не потрапили в число лідерів GII-2013.

Зауважимо, що у 2014 році вище згаданий показник України виявився кращим за останні чотири роки. За останній рік Україна за рівнем розвиненості інновацій піднялася у глобальному рейтингу на вісім позицій і опинилася на 63-му місці серед 143 держав світу, розташувавшись в списку між Бахрейном і Йорданією. [3]

Згідно з підсумками дослідження, четвертий рік поспіль звання найбільш інноваційною країни світу утримує Швейцарія, чие значення індексу в поточному рейтингу склало 64,8 бала. Трійку держав з найвищим ступенем розвитку інновацій, як і в 2013 р, доповнили помінялися місцями в світовому списку за 2014 рік Великобританія (62,4) і Швеція (62,3). Варто відзначити, що європейські країни окупували сім з десяти рядків глобального рейтингу. Конкуренцію в топ-10 рейтингу їм змогли скласти лише США (60,1), Сінгапур (59,2) і Гонконг (56,8), що опинилися на шостому, сьомому та десятому місцях відповідно. [5; 6]

Значення українського індексу інновацій досягло максимуму останніх чотирьох років і склало 36,3 бали. Цей показник перевищує середнє значення індексу серед держав з рівнем доходу нижче середнього (29,5), але серйозно не дотягує до середньоєвропейського рівня (47,2). Проте варто відзначити високу ефективність інноваційної політики України, за показником якої наша країна розташувалася на 14-му місці серед досліджуваних країн.

Число інноваційних центрів, що динамічно розвиваються, збільшується у всьому світі, незважаючи на складнощі, з якими стикається світова економіка. Подібні центри використовують місцеві переваги з урахуванням глобальних перспектив щодо ринку і талантів. Для національних директивних органів, які прагнуть надати сприяння інноваціям, повна реалізація їх потенціалу в своїх країнах часто виявляється більш перспективним підходом, ніж спроби перейняти успішні інноваційні моделі інших.

Висновки та перспективи подальшого дослідження проблеми. Таким чином, враховуючи отримані результати дослідження міжнародних спостережень та досліджень інноваційної спроможності та технологічної готовності країн світу, можна зробити висновок, що на інноваційний розвиток України впливають певні чинники: низька ефективність державного регулювання та законодавства, складність організації та ліквідації бізнесу, процедур сплати податків, нерозвинутість інфраструктур, низька інтенсивність конкуренції на локальних ринках, відсутність ефективних кластерних структур, низький рівень захисту інвесторів; низька якість державного регулювання економіки України та рівень нормативно-правової бази, у тому числі у сфері інновацій, низька інноваційна готовність підприємств (більшість українських компаній вважають за краще копіювати нововведення, ніж займатися ризикованими та високвитратними науковими розробками) та низький рівень співпраці у дослідницькій діяльності між університетами та промисловістю, слабке ресурсне забезпечення інноваційної діяльності (зокрема, венчурний капітал практично не функціонує), низька кількість патентів та статей у науково-технічних журналах, відсутність ефективно функціонуючих кластерних структур.

Анотація. Стаття присвячена дослідженню сучасного стану інноваційної спроможності української економіки, враховуючи глобалізаційні процеси. Проаналізовано присвоєння глобального інноваційного індексу країнам, який розглядається як оцінка інноваційного потенціалу їх національної економіки. В результаті дослідження зроблено висновки про подальші перспективи інноваційної спроможності України.

Ключові слова: інноваційна здатність, інноваційна діяльність, інноваційно-активні підприємства, інноваційна продукція, рейтинги інноваційної спроможності країн.

Анотація. Стаття посвячена дослідженню сучасного стану інноваційної спроможності української економіки, урахувавши глобалізаційні процеси. Проаналізовано присвоєння глобального інноваційного індексу країнам, який розглядається як оцінка інноваційного потенціалу їх національної економіки. В результаті дослідження зроблено висновки про подальші перспективи інноваційної спроможності України.

Ключевые слова: инновационная способность, инновационная деятельность, инновационно-активные предприятия, инновационная продукция, рейтинги инновационной способности стран.

Annotation. The article investigates the current state of innovation capabilities Ukrainian economy, including globalization. Analyzed assignment Global Innovation Index countries, seen as evaluation of innovative potential of the national economy. The study conclusions about future prospects innovation capability Ukraine.

Keywords: innovation capacity, innovation, innovation-active enterprises, innovative products, innovative capacity ratings countries.

Список використаних джерел:

1. Варналій З.С. Конкуренентоспроможність національної економіки: проблеми та пріоритети інноваційного забезпечення / З.С.Варналій, О.П. Гармашова. — К.: Знання України, 2013. — 387 с.
2. Конкуренентоспроможність економіки України в умовах глобалізації / Я.А. Жаліло, Я.Б. Базиліук, Я.В. Белінська, С.В. Давиденко, В.А. Комаров; Національний ін-т стратегічних досліджень; за ред. Я.А. Жаліло. — К.: Знання України, 2005. — 388 с.
3. Наукова та інноваційна діяльність в Україні: статистичний збірник / [відпов. за випуск І. В. Калачова]. — К.: Інформаційно-видавничий центр держкомстату України, 2013. — 305 с.
4. Інноваційна політика: Європейський досвід та рекомендації для України [аналітичні матеріали] / ред. І. Єгоров [та ін.]. — К.: Фенікс, 2011. — Т. 1. — 214 с.
5. The Global Innovation Index: Stronger Innovation Linkages for Global Growth [Електронний ресурс] // World Intellectual Property Organization; INSEAD :[сайт]. — Режим доступу: http://www.wipo.int/freepublications/en/economics/gii_2013.pdf. — Назва з екрана.
6. The Global Competitiveness Report 2011–2012 [Електронний ресурс] // World Economic Forum: [сайт]. — Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GCR_Report_2011-12.pdf (22.07.12). — Назва з екрана.